

ГЕТЬМАН З. О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ В ІСПАНСЬКОМУ РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ

Статтю присвячено мовним засобам, які у розмовному мовленні актуалізують імпліцитні смисли в семантичній структурі окремої мовленнєвої одиниці. У процесі актуалізації беруть участь мовні одиниці лексичного та граматичного рівнів мови. Іспанське розмовне мовлення характеризує так звана “прихована” актуалізація.

Ключові слова: мовна одиниця, мовленнєва одиниця, семантична структура, інтенсифікатори, семантичний потенціал, кваліфікатори.

В статье рассматриваются языковые способы, которые в разговорной речи актуализируют имплицитные смыслы в семантической структуре отдельной речевой единицы. В процессе актуализации участвуют языковые единицы лексического и грамматического уровней языка. Испанскую разговорную речь характеризует так называемая “скрытая” актуализация.

Ключевые слова: языковая единица, речевая единица, семантическая структура, интенсификаторы, семантический потенциал, квалификаторы.

The article is dedicated to language means that actualize implied meanings in the semantic structure of language units in colloquial Spanish. Actualization is achieved with the help of language units that belong to lexical and grammatical levels. So-called ‘covert’ actualization is typical of colloquial Spanish.

Key words: language unit, speech unit, semantic structure, intensifiers, semantic potential, qualifiers.

Семантичну структуру мовленнєвих одиниць формує семантичний потенціал мовних одиниць, які мають відповідне граматичне оформлення. Компоненти семантичної структури мовленнєвих одиниць взаємообумовлені та взаємопов'язані. Цими компонентами виступають інтенція мовця, емотивність, модальність, які нашаровуються на основний семантичний компонент – номінативність. Одиниці мовлення носять номінативно-комунікативний характер на відміну від одиниць мови. Окремо взяте слово, частіше за все його афіксальний дериват, може виступати мовленнєвою одиницею, тобто бути висловленням і репрезентувати конкретну позамовну ситуацію. Якщо брати до уваги, що основною одиницею мови є не слово, а окрема фраза (синонім речення), то в цьому випадку слід говорити про дистрибуцію структурно-семантичних елементів слова в ієрархії мовленнєвих одиниць: на комунікативному рівні окремо взяте слово відповідної

багатокомпонентної семантичної структури як актуалізована одиниця спілкування може утворювати найменшу самостійну мовленнєву одиницю. Якщо одиницею мови вважати синтагму, то бінарність як невід’ємна характеристика синтагми притаманна як синтаксичній єдності з експліцитною предикативною основою, а саме реченню, на комунікативному рівні – висловленню, так і деривації як соположенню морфем, дистрибуція яких реалізує їх семантичний потенціал, відсуваючи на другий план номінативність і виділяючи внутрішні семантичні актуалізатори, в результаті чого створюється модальна проекція лексичного дериватива на позамовну ситуацію. Таким чином лексична похідна одиниця прирівнюється до висловлення. І фразовий, і синтаксичний підходи до основної одиниці мови свідчать про наявність мовленнєвих одиниць – висловлень як певних граматичних структур, так і окремих слів (моно рем, як правило) у межах мовного або позамовного контекстів.

Внутрішня організація мовлення вибирає домінуюче слово, що може призвести до структурування слів-фраз або при збереженні граматичної конструкції до різних зміщень. При цьому зміна позиції домінуючого слова не змінює структуру граматичної конструкції. Разом з тим регулярні розмовні реєстри можуть зміщувати вісь граматичної конструкції відповідно до комунікативної ситуації. Якщо ліві зміщення спрямовані на виділення особи, об’єкта, якості або дії, то праві зміщення є узагальнюючими: *¿No lo estás oyendo que me sueltas?* При лівому зміщенні акцентується щось нове, що могло б слугувати точкою відліку розвитку дії у наступному реченні. Але найбільш рекурентним зміщенням є позиція підмета за структурою речення: *Tú ¿qué sabes de Juan?* Серед емпатичних конструкцій з лівим зміщенням і позицією підмета за структурою речення окремо стоять синтаксичні побудови, оформлені *sí que*, в котрих ініціальну позицію займає так званий особово-вказівний займенник (*pronombre demostrativo personal*): *Esta sí que es buena la comida*.

Уже в самій синтаксичній структурі або семантичній структурі слова може бути закладено інтенцію мовця, актуалізовано те чи інше значення. Пор. основне і переносне значення дієслова *hincharse* – пухнути, вздуться й наїстися (останнє значення словник не фіксує): *Me hinché de mariscos*. Наприклад, здивування, часто протест містять конструкції, оформлені *pero si, si*: *Si son las dos y media*. Здивування, близьке до обурення знаходимо у конструкції з єднальним

сполучником у: *¡Y aún me lo pregunta!* Фраза *No te lo digo más* має інтексифікуюче значення, але уже у межах тексту і вимагає опору на попереднє висловлення.

У розмовних конструкціях порівняння з усталеними структурними схемами інтенсифікація якості досягається завдяки семантиці члена в термінальній позиції: *María tiene una casa limpia como una patena; Estoy sola más que la ONU (Dios); Tienes menos inteligencia que un mosquito*. Має місце ідентифікація якості понять: *la casa limpia es una patena, sola – la ONU (Dios)*, або якісна несумісність понять: *la inteligencia – un mosquito*. Отже, інтенсифікацію якості побудовано на якісній (не)сумісності двох понять. Якщо у таких структурах порівняння синтаксична конструкція може маніфестувати внутрішню інтенцію якості на синхронному зрізі, то усталені вирази компаративної семантики внутрішню інтенсифікацію якості зберігають у синхронії, але потребують діахронного підходу щодо механізму її породження: *estoy hecho + іменник: Estoy hecho polvo; Estoy hecho una sopa*. Разом з тим структурні зміщення можуть підсилюватись імпліцитним порівнянням, утворюючи двоярусну інтенсифікацію мовленнєвої одиниці: *Plácido Domingo canta que es una bendición (Gloria)*.

У розмовному мовленні внутрішня інтенсифікація та інтенція є найбільш вираженими в суперлятивних конструкціях, які реалізують сему інтенсифікації окремо взятого слова в певному сполученні. Це перш за все окремі іменники або іменникові словосполучення в адвербіальній або ад'єктивній функції. Тут слід відмітити як препозитивне, так і постпозитивне вживання іменника-кваліфікатора, яке має обмежену валентність: *perro mundo, perra vida, programa monstruo*. Іменник у атрибутивній функції виявляє загальну тенденцію щодо узгодження у роді та числі з іменником, який позначає: вульг. *No tengo ni una puta idea; No tengo ni un puto minuto de tiempo*. Суперлятивні конструкції “іменник + іменник” значно відрізняються від апозитивних структур: суперлятивні структури завдяки семантичній структурі іменника-кваліфікатора, одним із компонентів якої є метафора, посилюють якість, причому частіше негативну, ніж позитивну; апозитивні структури виконують уточнюючу функцію, що впливає із самого явища апозитивності, пор. *un señor coche – un señor profesor*.

Внутрішні семантичні зв'язки в семантичній структурі іменника зумовлюють низку випадків утворення суперлятивних конструкцій:

1. Іменники з нульовим артиклем без будь-яких кваліфікаторів виконують предикативну функцію: (*bomba, cañón, horror/es*): *¿Quieres calamares? Están bomba.*
Іменник *tela de* + іменник або прислівник: *Sabe tela de cosas; Hice el examen tela de bien.* Такі синтаксичні побудови дозволяють пояснити семантику деяких фразеологізмів: *pasarlo bomba* – гарно провести час, розважитися.
2. Іменники з неозначеним артиклем в ад'єктивній функції: *una bestialidad, un porrón / una porrada, un mogollón (de libros, de cosas), una barbaridad, una enormedad, un disparate, un montón, una burrada*, або в адвербіальній функції, вульг. *un huevo, un cojón* як еквіваленти *muchísimo*: *Me gusta un huevo esta película.*
3. Іменники з означеним артиклем *la tira, la mar* у адвербіальному значенні *mucho*: *Esta mujer me gusta la mar.* До цієї підгрупи можна віднести предикативні структури: *ser el colmo*, а також вульг. *la leche, la hostia* у адвербіальній функції: *Tiene la leche de dinero.*
4. Іменникові словосполучення *іменник + de + іменник* типу *hambre de lobo, cara de pocos amigos, salud de hierro*: *Pedro tiene una casa de hierro.* Ця група може бути розширеною за рахунок таких моделей: *іменник + de + інфінітив*: *Es una chica de chuparse los dedos*, або *іменник + de + дієслово в особовій формі*: *Me dijo unas cosas de aquí te espero.* Значення таких конструкцій визначає контекст. Деякі іменникові сполучення (*la bandera, de clupén, de butén*) реалізують лише семантику найвищої якості.
5. *Ni + іменник* зі значенням “мало”: *No sé ni pizca de matemáticas.*

Кваліфікативні прикметники з внутрішньою семантикою значення (позитивної або негативної характеристики) складають найбільшу кількісну групу лексичних одиниць з імпліцитною інтенсифікацією. Деякі прикметники нейтральної семантики набувають інтенсифікуючого значення лише з певними іменниками у відповідній позиції щодо іменника: *raro – rara habilidad, loco* тільки у постпозиції: *suerte loca = mucha suerte, gracia loca = mucha gracia,*

puro – puro nervio: Tengo ganas locas de ir al cine. До цієї групи слід віднести дієприкметники *subido, perdido, redomado: borracho perdido.*

Десемантизація кількісних числівників – досить відомий прийом актуалізації. У цьому випадку слід говорити про десемантизацію зазначеної кількості та збереження семи загальної кількості. Сема кількості реалізується лише у мовленнєвій побудові: *Me da cien patatas verlo.* Пор.: *mil gracias = muchas gracias, un millón de veces = muchas veces.*

Серед лексичних квантифікаторів слід вважати рекурентним прикметник *harto*, як правило, з деспективним значенням: *Estoy harto de tanto intelectual.* Прикметник *puro* і прислівник *bien* так само рекурентні серед лексичних одиниць-інтенсифікаторів: *Esto es tan fácil.* Те саме походження має вислів *bien poco = muy poco.*

Неозначений займенник *todo* виявляє семантику посилення, градації якості: *Me habló todo feliz.* Можлива також підсилена (подвійна) інтенсифікація: *Es nada menos todo un campeón.* Мовленнєві моделі зі словом *todo* можуть бути представленими кількома варіантами, при цьому зберігають свою первинну семантику: *ser del todo idiota = ser idiota del todo.*

На основі багатой словотвірної системи іспанської мови утворюється підсистема внутрішньої актуалізації мовленнєвих одиниць. При цьому важливу роль відіграє морфемний склад слова. Достатньо назвати низку префіксів, які формують імпліцитну інтенсифікацію якості: *re-, requete-: requeteviuda, archi-: architonto, super-: superhombre, supermujer.*

Як відомо, оцінні суфікси характерні, в основному, для іменників і прикметників, рідко прислівників (*lejotes, arribota, cerquita*). Понятійні оцінні суфікси не однорідні за своєю семантикою. Наприклад, демінутивний активний суфікс – *ito* формує в семантичній структурі окремого слова різні інтенції: *limosnita, un momentito*, або додає йому пондеративності: *tan buenecito.*

Аументативний суфікс –*azo/-aza* має як позитивну валоризацію якості: *padrazo, golazo*, так і негативну: *manazas*. У семантичній структурі слова сема аументативності поступається емоційно-оцінній семі, і такий дериват визначає певною мірою семантичну структуру висловлення.

Спостерігаються випадки, коли форма не відповідає змісту: втрачається значення аументативності і на перше місце виходить суб'єктивна (позитивна або негативна) оцінка завдяки інтенсифікації якості: пор.: *buenazo = casi tonto* і *golazo*. Період становлення відмічається у деяких словотвірних парадигмах: пор.: *guarón, guarote, guarazo* і *infelizote* (*infeliz* не має форм на *-azo* і *-ón*).

Разом з тим у словотвірній суфіксальній парадигмі спостерігається семантична диференціація різної інтенціональної спрямованості. Пор. семантику слів *amiguito* – близькій друг, *amiguete* – приятель, *amigote* – поганий друг. Мовленнєві словотвірні моделі у межах мовних моделей утворюють одиниці з внутрішньою семантикою інтенсифікацією. Суфікс *-ísimo*, який в системі іспанської мови утворює абсолютний найвищий ступінь прикметників (*el cuñadísimo, el banquetísimo*), займенників (*Estoy harto hasta las mismísimas narices*), суплятивних форм найвищого ступеня прикметників (*inferiorísimo, peorísimo*), абсолютних прикметників, які не мають ступенів порівнянь (*El salón estaba vacísimo*), дієприкметників (*mortísimo*) одиниці із семою найвищої якості. Такі лексичні одиниці притаманні мовленню, хоча і обумовлені самою системою мови, реалізуючи її словотвірний потенціал.

Проаналізований мовленнєвий матеріал охоплює найбільш рекурентні способи “прихованої” актуалізації, яку слід розуміти як мовленнєву репрезентацію мовних елементів відповідно до контекста позамовної ситуації і яка реалізує прагматичний потенціал семантики інтенсифікаторів: слів, дериватів, словосполучень різних типів, синтаксичних структур. При цьому реальне функціонування інтенсифікаторів лексичного або граматичного рівня мови визначається усім семантичним потенціалом конкретної мовної одиниці з її можливими мовленнєвими реалізаціями.